

L'ETNO. MUSEU VALENCIA D'ETNOLOGIA

NOTA DE PREMSA

L'exposició «Abans del jardí», una aproximació etnogràfica a les relacions entre la ciutat i el seu riu

L'ETNO, Museu Valencià d'Etnologia col·labora amb l'Ajuntament de València en una exposició temporal que presenta, amb material gràfic mai mostrat, els diversos usos que el llit del riu ha tingut al llarg del temps en la ciutat de València, i proposa una reflexió sobre un dels espais urbans més importants de la ciutat, els Jardins del Túria.

27/abril/2023. L'ETNO presenta l'exposició temporal *Abans del jardí*, un recull de fotografies i material documental que mostra com s'han relacionat els habitants de la ciutat de València amb el seu riu abans de la seua reconversió en jardí.

L'exposició és una col·laboració amb l'**Ajuntament de València** a través de la **Regidoria d'Ecologia Urbana i OAM de Parcs i jardins**, i s'emmarca en el 35 aniversari del jardí del Túria. La mostra està comissariada pel tècnic de l'Arxiu fotogràfic de L'ETNO, **Pau Monteagudo**, i dissenyada per **Manel Flor**.

Des de l'Ajuntament de València, resalten diversos aspectes importants de la mostra com ara la importància de col·laborar amb un museu com L'ETNO que acaba de ser guardonat amb el Premi al Millor Museu Europeu de 2023 (PREMI EMYA2023)-, la importància de donar a conèixer el nostre passat, el fet que la nostra ciutat va nàixer en una illa junt al riu Túria, o que hem sigut una ciutat amb riu que ha evolucionat a jardí. Eixa evolució conté moltes històries lligades als diferents usos que feien els valencians i les valencianes del riu i del seu caixer. L'objectiu d'esta exposició la recuperació d'eixa memòria.

A través de material gràfic que, en alguns casos, no s'havia mostrat mai “la mateixa recerca d'arxiu fotogràfic i documental amb fotos de més de deu arxius i col·leccions diferents ja és un fet a destacar”, en paraules del comissari de l'exposició.

Es podran contemplar imatges d'importants fotògrafs locals com **Luis Vidal, José Penalba, Jose Vicent Rodríguez**, l'encara poc conegut **Luis B.Lluch Garín** i el fons gràfic **Olaechea**, de la Catedral de València, en diàleg amb documentació d'arxiu que mai s'havia mostrat, com el de la **Confederació Hidrogràfica del Xúquer** gràcies a la col·laboració del geògraf especialista en la història del caixer, **Iván Portugués**. Al costat d'estos, també figuren altres com el propi arxiu de L'ETNO, Arxiu Històric Municipal, Arxiu General i fotogràfic de la Diputació de València (AGFDV).

També el lloc escollit per a l'exposició té un simbolisme especial -l'espai **Naturia** en el llit del riu- ja que vincula el relat allà on estes memòries arrelen. A més, n'hi ha una voluntat que siga un espai popular i didàctic, trencant els murs de les institucions clàssiques, eixint fora, al lloc on la vida flueix.

La mostra es divideix en tres seccions. *Viure al riu*, centra l'atenció en el caixer com a espai d'habitatge. *Viure del riu*, senyala els diferents aprofitaments del recursos sovint relacionats amb l'aigua. *Viure el riu*, revela l'evolució del seu ús social i popular fins a convertir-se en jardí.

La mirada al passat ens ensenya com el nostre entorn quotidià està en canvi constant, fruit de l'evolució de les relacions entre les persones i el medi que habiten. Observar estos processos contribueix a enfortir les arrels emocionals que ens vinculen als espais que habitem, gaudim i acostumen a percebre com a naturals i coneguts.

València no va nàixer debades d'esquena a la mar, com acostuma dir-se, sinó deliberadament de cara al seu riu.

Seccions de la mostra

1.Viure al riu. Durant els anys de la postguerra, Espanya va viure una llarga dècada d'estancament econòmic juntament amb un important desplaçament de població del camp a la ciutat. Les dures condicions materials, l'atur, els sous baixos i les deficiències en la construcció d'habitatge barat, van provocar que als afores de les grans ciutats sorgiren poblats de xaboles i habitatges de subsistència allí on el sòl era menys apreciat.

València, en canvi, envoltada històricament per terrenys d'horta d'un alt valor productiu, va dificultar estos tipus d'assentaments. Per esta raó, juntament amb l'útil i proper accés a l'aigua, una part dels habitants i les persones nouvingudes van trobar en el caixer del riu, insòlit i perillós per les crescudes, una oportunitat d'establir-s'hi i desenvolupar el seu projecte vital.

2.Viure del riu. L'aprofitament de l'aigua del riu abans d'entrar a la ciutat per alimentar l'horta, juntament amb les llargues temporades sense pluja pròpies del clima mediterrani, generava la sequera crònica del caixer del riu i en facilitava l'explotació dels recursos.

Era molt freqüent veure gent realitzant diferent tasques al caixer del riu, com ara l'extracció de graves per a confeccionar el morter necessari per a la construcció; el conreu de tot tipus de vegetals com creïlles, moniatos, cebes i altres i l'ús de l'aigua, imprescindible per a tot tipus de feines domèstiques. També va ser espai de negoci i pasturatge del ramat fins a final dels anys setanta del segle XX.

Paral·lelament, el caixer del riu és lloc de trobada d'uns altres oficis relacionats amb l'aigua, com ara els ganxers que baixaven els troncs des de les muntanyes d'Ademús i Conca i els canterers de Godella que treballaven la pedra per a construir els murs de protecció. A més, el riu alimentava amb l'energia de l'aigua els últims molins que van funcionar a les proximitats de la ciutat.

La jurisdicció d'este espai, en conflicte constant entre l'Ajuntament i la Confederació Hidrogràfica del Xúquer, va tolerar estos usos. Però no es va deixar de mostrar preocupada per la salut del llit del riu. Algunes feines obstaculitzaven el curs de l'aigua i afavorien la insalubritat, alhora que feien les crescudes molt més perilloses.

3.Viure el riu. Després de dues catastròfiques riuades (1949 i 1957), l'administració franquista, moguda per l'impuls i l'interés econòmic desarrollista, va decidir acabar amb el problema definitivament. La solució seria un gran projecte d'infraestructura urbana amb l'objectiu de desviar el Túria abans d'entrar a la ciutat. L'obra coneguda com el «Pla Sud» no acabaria fins a l'inici dels anys setanta.

Durant la dècada dels anys seixanta va donar-se un debat públic de persones expertes sobre què fer amb este terreny sense riu dins de la ciutat. Una autopista, una xarxa ferroviària, un jardí?

Mentrestant, el llit del Túria esdevindria un gran solar urbà amb un creixent ús popular d'oci i esportiu, que reflectia les mancances d'infraestructures públiques per a estes activitats durant la dictadura. En 1973, fruit de la mobilització ciutadana, l'Ajuntament va transformar l'antic llit del riu en zona verda donant les primeres passes cap a els actuals Jardins del Túria.

4. Memorial

La mostra inclou una secció amb un recull de retrats anònims amb el riu de fons. Una reflexió antropològica sobre els llocs on ens fotografiem com a escenari per al record. Aquestes imatges mostren una connexió emocional compartida. Un punt de trobada a l'imaginari visual de les persones que habiten i visiten la ciutat. Un referent de memòria.

Com a cloenda, gràcies a una instal·lació de gran format, els visitants podran emportar-se el seu retrat amb el riu absent de fons.

5. Epíleg

Com a reflexió final de la mostra, s'ha confeccionat l'àlbum fotogràfic "d'un riu a l'altre" on es comparen imatges del riu amb 40 anys de diferència. Un passeig fotogràfic del Lluís B. Lluch Garín a l'any 1975 que mostra el jardí latent, dibuixat per l'aigua, encara salvatge, una possibilitat. D'altra banda, el Jardí avui dia, sense aigua, però ple d'altres vides.

L'ETNO. MUSEU VALENCIA D'ETNOLOGIA

NOTA DE PRENSA

La exposición «Antes del jardín», una aproximación etnográfica a las relaciones entre la ciudad y su río

L'ETNO, Museu Valencià d'Etnologia colabora con el Ayuntamiento de València en una exposición temporal que presenta, con material gráfico nunca mostrado, los diversos usos que el cauce del río ha tenido a lo largo del tiempo en la ciudad de València y propone una reflexión sobre uno de los espacios urbanos más importantes de la ciudad, los Jardines del Turia.

27/abril/2023. L'ETNO presenta la exposición temporal *Antes del jardín*, una compilación de fotografías y material documental que muestra cómo se han relacionado los habitantes de la ciudad de València con su río antes de su reconversión en jardín.

La exposición es una colaboración con el **Ayuntamiento de València** a través de la **Concejalía de Ecología Urbana y OAM de Parques y jardines**, y se enmarca en el 35 aniversario del jardín del Turia. La muestra está comisariada por el técnico del Archivo Fotográfico de L'ETNO, **Pau Monteagudo**, y diseñada por **Manel Flor**.

Desde el Ayuntamiento de València, resaltan diversos aspectos importantes de la muestra como la importancia de colaborar con un museo como L'ETNO, que acaba de ser galardonado con el Premio al Mejor Museo Europeo 2023 ((PREMI EMYA2023), la importancia de dar a conocer nuestro pasado, el hecho de que nuestra ciudad nació en una isla junto al río Turia o que hemos sido una ciudad con río que ha evolucionado a jardín. Esta evolución contiene muchas historias ligadas a los diferentes usos que hacían los valencianos y las valencianas del río y del cauce. Es objetivo de esta exposición la recuperación de esta memoria.

A través de material gráfico que, en algunos casos, no se había mostrado antes “la propia investigación de archivo fotográfico y documental con fotografías de más de diez archivos y colecciones diferentes ya es un hecho a destacar”, en palabras del comisario de la exposición.

Se podrán contemplar instantáneas de importantes fotógrafos locales como **Luis Vidal** o **José Penalba** y el todavía poco conocido **Luis B. Lluch Garín** y **fondo gráfico Olaechea** de la Catedral de València, en diálogo con documentación de archivo que nunca se había mostrado, como el de la **Confederación Hidrográfica del Júcar** gracias a la colaboración del geógrafo especialista en la historia del cauce, **Iván Portugués**. Junto a estos, también figuran otros como el propio archivo de L'ETNO, el Archivo Histórico Municipal o el Archivo General y fotográfico de la Diputación de València (AGFDV).

También el lugar escogido para la exposición tiene un simbolismo especial - el espacio **Natúria** en el cauce del río- ya que vincula el relato donde estas memorias arraigan-. Además, hay una voluntad de que sea un espacio popular y didáctico, rompiendo los muros de las instituciones clásicas, saliendo fuera, al lugar donde la vida fluye.

La muestra se divide en tres secciones. *Vivir en el río*, centra la atención en el cauce como espacio de vivienda. *Vivir del río*, señala los diferentes aprovechamientos de recursos a menudo relacionados con el agua. *Vivir el río*, revela la evolución de su uso social y popular hasta convertirse en jardín.

La mirada al pasado nos enseña cómo nuestro entorno cotidiano está en cambio constante, fruto de la evolución de las relaciones entre las personas y el medio que habitan. Observar estos procesos contribuye a fortalecer las raíces emocionales que nos vinculan a los espacios que habitamos, disfrutamos y acostumbramos a percibir como naturales y conocidos.

València no nació en balde de espaldas al mar, como acostumbra a decirse, sino deliberadamente de cara a su río.

Secciones de la exposición

1. Vivir en el río. Durante los años de posguerra, España vivió una larga década de estancamiento económico junto a un importante desplazamiento de población del campo a la ciudad. Las duras condiciones materiales, el paro, los sueldos bajos y las deficiencias en la construcción de vivienda barata, provocó que los entornos de las ciudades se llenarán de chabolas y viviendas de subsistencia allí donde el suelo era menos apreciado.

El entorno de la ciudad de València, en cambio, rodeada históricamente de terrenos de huerta de alto valor productivo, dificultó su uso para asentamientos. Por esta razón, junto al útil y cercano acceso al agua, una parte de los habitantes y personas recién llegadas encontraron en el cauce del río, insólito y peligroso por las crecidas, una oportunidad para establecerse y desarrollar su proyecto vital.

2. Vivir del río. El aprovechamiento del agua del río antes de entrar a la ciudad para alimentar la huerta, junto a las largas temporadas sin lluvia propias del clima mediterráneo, generaban la sequía crónica del cauce y facilitaba la explotación de sus recursos.

Era muy frecuente ver a gente realizando diversos trabajos en el cauce del río, como la extracción de gravas para confeccionar mortero para la construcción; el cultivo de todo tipo de vegetales como patatas, boniatos, cebollas y otros, junto al uso del agua, imprescindible para todo tipo de trabajos domésticos. También fue espacio de negocio y pastoreo del ganado hasta finales de los años setenta.

Paralelamente, el cauce es lugar de encuentro de otros oficios relacionados con el agua, como los gancheros que bajaban los troncos de las montañas de Cuenca y Teruel, y los canteros de Godella, que trabajaron la piedra para construir los muros de protección. Además, el río alimentaba con la energía del agua los últimos molinos que funcionaron en las proximidades de la ciudad.

La jurisdicción del espacio, en constante conflicto entre el Ayuntamiento y la Confederación Hidrográfica del Júcar, toleró estos usos. Pero sin dejar de mostrarse preocupados por la salud del cauce. Algunos trabajos obstaculizaban el curso del agua y provocaban insalubridad, a la vez que hacían las crecidas mucho más peligrosas.

3. Vivir el río. Después de dos catastróficas riadas (1949 y 1957), la administración franquista, movida por su impulso e interés económico desarrollista, decidió acabar con el problema definitivamente. La solución sería un gran proyecto de infraestructura urbana con el objetivo de desviar el Turia antes de entrar a la ciudad. La obra conocida como “Plan Sur” no acabaría hasta inicios de los años setenta.

Durante la década de los años sesenta se dio un debate público de personas expertas sobre qué hacer con este terreno sin río dentro de la ciudad. ¿Una autopista, una red ferroviaria, un jardín?

Mientras, el cauce del Turia se convertiría en un gran solar urbano con un creciente uso popular para ocio y deporte, que reflejaba las deficiencias de infraestructuras públicas para este tipo de actividades durante la dictadura. En 1973, gracias a la movilización ciudadana, el Ayuntamiento transformó el antiguo cauce en zona verde, dando los primeros pasos hacia los actuales Jardines del Turia.

4. Memorial.

La muestra incluye una sección donde se recogen un conjunto de retratos anónimos con el río de fondo. Una reflexión antropológica sobre los lugares donde nos fotografiamos como escenario para el recuerdo. Estas imágenes muestran una conexión emocional compartida. Un punto de encuentro en el imaginario visual de las personas que habitan y visitan la ciudad. Un referente de memoria.

Antes de salir, gracias a una instalación de gran formato, los visitantes podrán llevarse su propio retrato con el río ausente de fondo.

5. Epílogo

Como reflexión final de la muestra, se ha confeccionado el álbum fotográfico “de un río a otro” donde se comparan imágenes del río con 40 años de diferencia. Un paseo fotográfico del Luis B. Lluch Garín en 1975 que muestra el jardín latente, dibujado por el agua, aún salvaje, una posibilidad. Por otro lado, el Jardín hoy en día, sin agua, pero lleno de otras vidas.